

Serafimersköld nr. 850. Nutida utförande målad av Leif Ericsson 2010

Serafimersköld nr. 688. Målad av David Friedfeldt 1937

Så skapas en serafimersköld

Under heraldikhelgen i Stockholm 16-17 mars 2013 så hade jag förmånen att hålla ett föredrag om serafimersköldarnas skapande och hur de målas upp i lyster teknik.

Denna text bygger på det föredrag som hölls på Armémuseet i Stockholm.

Hur gör man en serafimersköld? Och hur arbetar en ordensmålare idag. Om det berättar Leif Ericsson, verksam som Kungl. Maj:ts Ordens vapenmålare sedan 2006.

I år är det 250 år sen den första Serafimerskölden målades och mitt mål är att uppmärksamma detta genom att presentera ett större antal nymålade serafimersköldar för H. M. Konungen vid ordenskapitlet i april 2014. Därmed så är den målade samlingen serafimersköldar i det

närmaste komplett fram till 2004 och sköld nummer 845.

Senast utnämnda serafimerriddare är i skrivande stund Kroatians president Josipovic, utnämnd den 8 april 2013, och har matrikel nummer 865.

Från åren 2004-2013 finns i dag tio (10) omålade sköldar som är under arbete med att få sina förlagor bekräftade eller framarbetade.

Serafimersköldar

Den första Serafimerskölden målades på järnplåt av Johan Pasch 1764. Sedan dess har det målats närmare 850 serafimersköldar av i huvudsak 13 konstnärer som alla har verkat som vapenmålare vid Kungl. Maj:ts Orden.

År 1768 signerade Friedrich de Derichs första pergamentet i Serafimerstamboken.

Troligen kom denna till efter dansk förebild där man förde sedan tidigare (1690) två stamböcker, en för Elefantorden och en för Dannebrogorden. Arbetet med den Svenska serafimerstamboken fullföljdes dock aldrig men ett par hundra dubbelvikta pergament med vapenritningar finns bevarade.

Arbetet med serafimersköldarna fullföljdes och bland de konstnärer som målat flest sköldar kan nämnas David Friefeldt som har målat närmare 163 Serafimersköldar under 1914-1978 och är därmed den konstnär som målat flest sköldar och verkade under hela 64 år.

Carl-Gustaf Eckstein 1805-1836, 101 serafimersköldar i lysterteknik, Carl Högberg 1873-1907, 122 serafimersköldar i lysterteknik. De äldsta serafimersköldarna målades på 1700-talet i så kallad lysterteknik. Det innebär att måleriet sker med tunna lasurer på metallisk grund, guld och silverfolie. Tekniken bygger på principen att ljuset skall reflekteras mot metallen och ge färgen en ”lyster”, detta påminner delvis om till exempel glasmåleri.

Serafimersköldarnas utseende har varierat med de olika konstnärerna och under vissa perioder har man även arbetat med andra tekniker än lysterteknik.

Utan att kritisera Davids Friefeldt konstnärskap och den enastående insats han gjorde med sitt stora antal serafimersköldar så är det värt att notera att han inte arbetade i den ursprungliga lystertekniken.

Lystertekniken ”återinfördes” av Bengt Olof Kåled år 1984 som målade inte mindre än 103 serafimersköldar fram till 2003 då hans hälsa förhindrade honom att arbeta vidare. Studerar man Bengt Olof Kåleds konstnärskap så är det naturligt att se kopplingen mellan hans målarteknik på Serafimersköldarna och hans många glasmålningar.

Utöver de 13 konstnärer som innehaft uppgiften som vapenmålare finns det en rad konstnärer som har målat enstaka serafimersköldar, dubletter eller serafimersköldar som aldrig tagits upp i matrikelboken och i något enstaka fall så är konstnären inte känd.

Traditioner och formgivning

Sköldarna har varierats i innehåll och utseende genom åren och man kan studera heraldikens utveckling och även olika stilarter.

Som exempel kan jag nämna den s.k. ”svenska skölden” som är en rokokosköld med en typisk inbuktning ner till och i de bågövre hörnen som kom att bli mycket uppskattad och typisk för svensk adelsheraldik under mitten av 1700-talet och framåt.

Ett annat exempel är David Friefeldts måleri som kom att sträcka från rikt smyckade och detaljrika målningar till en mer ytmässig heraldik även kallad ”flatstilen” som var tongivande under Davids måleri på 1970-talet.

Det kan vara enkelt att anta att serafimersköldar är uteslutande heraldiska konstverk och under de första 200 åren så stämmer det i mycket hög grad.

Men i takt med att vi har börjat dela ut ordnar över hela världen och till personer vars nationer har valt att använda icke heraldiska symboler som sina statsemblem så har också serafimersköldarnas motiv mer och mer blivit icke heraldiska. Min ambition är alltid att värna den heraldiska traditionen och den heraldiska konsten varför jag också strävar efter att upprätthålla goda heraldiska regler och finna heraldiska förlagor i största möjliga mån.

Notera dock att av de 34 serafimersköldar jag målat till dags datum är cirka hälften med heraldiska motiv. Den andra hälften är statsymboler eller personliga emblem som inte är heraldiska till exempel Turkiet, Frankrike, Syd Korea, Brasilien, Japan och Mexiko.

Vissa länder har egna formspråk och symboler som i viss mening kan jämföras med heraldiken, till exempel Japan. Det får naturligtvis inverkan på konstnärliga val vid uppmålning av en serafimersköld.

Mått, sköldinnehåll och material

Dagens serafimersköldar målas på svartlackerad kopparplåt med måtten 50 x 66 cm. Formatet har varierat något genom tiden och ett genomsnitt är 52 x 69 cm. För H. M. Konungen

Serafimersköld nr. 13. Greve Gustaf Tessin med en sk."svensk sköld" målad av Johan Pasch 1764-1765

och numera även H. M. Drottningen målas upp en större sköld med måtten 74 x 100 cm. För Konungen avbildas även Svärd-, Nordstjärnan- och Vasaorden innanför Serafimerordens kedja medan för Drottningen, enligt 1952 års beslut, skölden omges av serafimerkorset i ordensbandet. Fram till och med kung Gustaf VI Adolf ingick även korset till Kungl. Carl XIII:s orden under skölden.

Överst på skölden målas devisband i vitt med förgylldtext, i det fall det saknas ett valspråk så målas inget devisband. I mitten på skölden placeras vapensköld eller symbol, emblem etc. omgivet av serafimerkedjan. Nederst på skölden skrivs med versaler i guld riddarens eller ledarmotens namn, utnämningdatum och dödsdatum, vilket målas in efter ens frånfälle.

I övrigt så avbildas inga andra ordenstecken i dag med undantaget om det ingår i nationens statsblem eller "riksvapen" till exempel Jordanien (icke heraldiskt) och Portugal del av

Serafimersköld nr. 768 för överbefälhavare Torsten Rapp. Målad av David Friefeldt 1972 i "flatstil".

vapenfält 2 (Portugal) och omfattas då av själva motifvärdet och blasonering se bild.

Färgval

Serafimersköldar målades under 1700-talet med oljefärger. Bengt-Olof Kälde valde att arbeta med moderna färgval från Dekal Color Emaillack som även kan användas för glas och porslinsmåleri. Dessa färger har en större genomlysning egenskap än vanliga oljefärger men har lägre täckningsförmåga, det vill säga att det krävs fler färglager för att få jämna ytor. Undertecknad har återgått till att arbeta med oljefärgslasurer, men har fortsatt att arbeta på slagaluminium precis som Bengt Olof.

Slagaluminium har den fördelen att det inte oxiderar lika lätt som de lättoxiderande silver- och guldblåden. När det gäller pigmenten så använder jag ljusakta färger som ligger så nära våra elementarfärger (eller grundfärger) som möjligt. Inom färglära så kan man prata om en

Serafimersköld nr. 733 för prins Takahito av Japan. Målad av Leif Ericsson 2010 "eget formspråk"

Serafimersköld nr. 700 för kung Karl XVI Gustav av Sverige. Målad av David Friefeldt 1973.

rad olika system och skriva om färger utifrån olika användnings områden.

Det svensktutvecklade systemet NCS (Natural Color System) pratar om sex stycken helt rena färger eller så kallade elementarfärger, dessa är röd, blå, grön, gul, svart och vit.

Med dessa färger kan man blanda alla andra färger i färgblandningssystemet. Dessa elementarfärger ligger mycket nära våra heraldiska färger bortsett från metallerna guld och silver.

När jag målar använder jag kadmiumröd, koboltblå, phtalogrön, elfenbenssvart och blandat vit zink och titanium för att komma så nära de heraldiska färgerna (även elementarfärgerna) som möjligt. Med dessa färger kan jag måla heraldiska vapen och blanda alla andra färger jag behöver för att måla.

Färgläran ligger inom olika vetenskaper och kan avhandlas i en egen skrift. Jag vill dock nämna att jag ser ett mycket tydligt samband mellan våra heraldiska färger och grunderna

inom färgläran. För att få tydliga symboler och färger som står jämnstarka och är i kontrastverkan med varandra så måste man arbeta med ovan nämnda färgval (läs heraldiska färger).

Självklart används guld och silver uteslutande inom heraldiken i stället för gult och vitt.

Men vid färgblandningen för till exempel serafimerbandet krävs en egen färgblandning varje gång, så även för serafimerkorset använder jag vitt och svart.

Läs mer om Leif Ericssons teknik på kommande sidor.

Arbetskedan med lysterteknik

Svart grund och guld grund som härdar i väntan på aluminiumblad, privata sköldar

1. Svart grund

De första sköldarna grundades med svart oljefärg. I dag använder jag en tvåkomponents polyuretan som är mycket stark och lagom ”hård”. Viktigt att tänka på är att färgen inte är för mjuk eller för hård, så att guldet inte fäster ordentligt, alternativt fastnar i färgytan.

2. Guldgrund 12 timmar

Planerar förgyllningsarbetet med guldblåd 23,7 karat (Double Gold) och silver läggs med slagaluminium på grund av att silver oxiderar och blir svart med tiden.

3. Tunna oljelaserer

Om färgfältet läggs för tjockt eller är för täckande så försvinner metallens genomslagskraft och lustern uteblir.

Prinsessan Estelles serafimersköld nr. 861. "Metallgrund" (ej klar vid fototillfället).

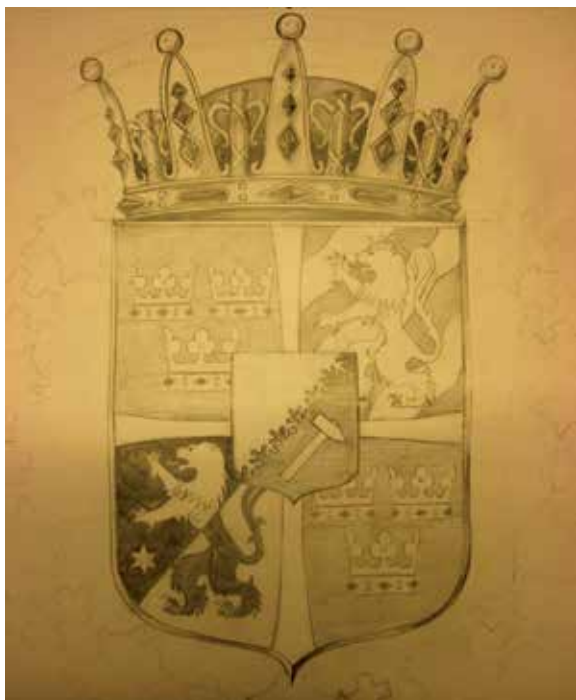

Detalj av Prins Daniels serafimersköld nr. 858. Oljelaserer (ej klar vid fototillfället).

Detalj av serafimersköld nr. 859. Estlands president Ilves. "High Lights" (ej klar vid fototillfället). Målad av Leif Ericsson.

Skiss för Prins Daniels serafimersköld nr. 858. Målad av Leif Ericsson.

4. "High Lights" för att förstärka ett fält och lystereffekt skall fälten markeras med tunna linjer som antingen "skuggar" eller "belyser" fältkanten. Det handlar inte om att skapa en tredimensionell bild (det passar inte inom heraldiken som bekant) men vi pratar om en djupverkan som lyfter fram kontrasterna mellan färg och metall.

5. Historiskt så har man lackerat sköldarna med blank schellack. Nutida vapenmålare arbetar med starkare lacker och där man oftast lägger lacken med spray eller tryckluft.

Jag har valt att gå över till en lack som är sidenmatt med "glans 20". Detta för att få en matt yta i stället för en klarblank. Motivet kommer fram tydligare och det är enklare att fotografera och betrakta sköldarna när de hänger på sina platser.

Förlagor

I arbetet som vapenmålare ingår att ta kontakt med respektive riddare och ledamot och begära fram underlag för att måla upp en serafimersköld.

Oftast sker detta i anslutning till utnämningen eller kort därefter skickas ett brev till respektive lands ambassad med en skriftlig begäran om förslag till vapen.

Kvalitén och typ av underlag som lämnas in kan variera kraftigt, från kvalitetstryck av heraldiska sköldar till pdf-filer via mejl eller kopior som skickas via brev.

Utifrån inkomna förlagor görs en uppritning som gemensamt granskas inom KMO och i vissa fall krävs också uppritningar i skala 1:1 innan förlaga och uppritning kan godkännas. När ritningar och skisser är godkända så förs motivet över på den svartlackerade

Förlaga till Greklands president Papoulias serafimersköld nr. 855.

Digitalt framställd förlaga för portugisisk serafimersköld nr. 854. Målad av Leif Ericsson.

kopparplåten. Överföringen från papper till plåt är tidkrävande och stor noggrannhet fodras.

Men som många hantverkare skulle säga förarbetet och grunden är 80 % av ett lyckat resultat.

Källhänvisningar

Per Nordenvall; Kungliga Serafimerorden 1748-1998 (1998) s. 69ff om Serafimerstamboken, ss. 73-87 Serafimerordens vapensköldar av Bengt Olof Kälde

Oloph Bexell; Bengt Olof Kälde - Kyrkonstnär och heraldiker (2006) ss. 89-94 Heraldiska perspektiv av Tom C. Bergroth

Leif Ericsson

Aktuella exempel på sköldar i lysterteknik

Serafimerköld nr. 854. Målad av Leif Ericsson 2013

Serafimerköld nr. 855. Målad av Leif Ericsson 2013

Serafimerköld nr. 861. Målad av Leif Ericsson 2012